

A SZLOVÁKIAI REGIONÁLIS FEJLESZTÉSPOLITIKA ÉS ANNAK KÖZÉPTÁVÚ DÉL-SZLOVÁKIAI HATÁR MENTI VETÜLETE AZ UNIÓS TÁMOGATÁSPOLITIKA TÜKRÉBEN

A TERÜLETFEJLESZTÉS POLITIKAI KERETEI

A regionális politika cél-, eszköz- és intézményrendszerének *EU-kompatibilis kiépítése* az 1998-ban hivatalba lépett Dzurinda-kormány egyik legnagyobb érdemének tekinthető. Az 1998-ban felállt kormányzat úgy döntött, hogy a komplex regionális politika működési, pénzügyi és egyéb feltételeinek a kialakítását prioritásnak tekinti, kormányprogramjában elsődleges célként fogalmazta meg az uniós normáknak megfelelő területfejlesztési törvény kidolgozását, a decentralizáció intézményesítését, a regionális önkormányzatok megszervezését és a regionális finanszírozás reformját. Az 1998-ban megalakult új kormányon belül kormányalelnöki funkció alakult a régiófejlesztés területének az irányítására, majd 1999-ben létrejött az *Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium*, mely az állami közigazgatásban a központi szerv lett a regionális politikát, az építéspolitikát, a lakáspolitikát és a területfejlesztést illetően. Az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium a területi politika szervező intézménye, amely kidolgozza az általános szervezeti és intézményi kereteket, biz-

tosítja a területi fejlesztéshez a programokat és a forrásokat. Továbbá 1999-ben létrejött még a *Szlovák Köztársaság Kormányának a Regionális Politikáért Felelős Tanácsa* (mely monitoring, tanácsadói és kezdeményezői szereppel rendelkezik a kormány regionális fejlesztéspolitikájával kapcsolatban), valamint az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium mellett megalakult a *Régiófejlesztési Végrehajtó Ügynökség* és a *Nemzeti Monitoring Bizottság* (az uniós források monitoringja és a megfelelő regionális politika kialakítása végett).

1999–2001 között a Dzurinda-kormány számos, a régiófejlesztés szempontjából alapvető jelentőségű dokumentumot és törvénytervezetet fogadott el, illetve készített elő, amelyeknek köszönhetően a regionális politika vagy területfejlesztés erős hatású közpolitikává vált (*Hardi–Mezei* 2003), közelebb hozva az 1998 előtt elérhetetlennek tűnő EU-tagságot:

– 1999-ben a parlament elfogadta a *Szlovák Köztársaság Regionális Fejlesztésének Integrált Tervét*, mely a középtávú regionális fejlesztési célkitűzéseket foglalta össze, és meghatározta azokat a régiókat, amelyek elsőbbséget élveznek az előcsatlakozási támogatások tekintetében;¹

1 A dokumentum az ország regionális tagolásánál (Pozsonyi kerület; Délnyugat Szlovákia – Nagyszombati kerület, Nyitrai kerület; Északnyugat Szlovákia – Trencséni kerület, Zsolnai kerület; Kelet Szlovákia – Besztercebányai kerület, Eperjesi kerület, Kassai kerület) nem az uniós statisztikai hivatal – az Eurostat – által használt NUTS2 regionális tagoltságot alkalmazta (Pozsony kerület; Nyugat Szlovákia – Nagyszombati kerület, Nyitrai kerület, Trencséni kerület; Közép Szlovákia – Zsolnai kerület, Besztercebányai kerület; Kelet Szlovákia – Eperjesi kerület, Kassai kerület), ami az 1999–2001 időszakban számos problémát okozott az EU-val folytatott tárgyalások során, s végül is 2002-ben a kormány eleget tett az uniós kérelemnek, s az uniós NUTS2 szintekhez igazította az ország regionális politikai tagoltságát.

- 2000. szeptember 13-án a kormány a 725/2000 számú határozatában elfogadta a *Szlovák Köztársaság Regionális Politikájának Alapelvei* c. stratégiai dokumentumot, mely a regionális politika típusát, céljait, eszközeit, a területi egységeket és az intézményi keretet határozta meg kapcsolódva a közigazgatás tervezett reformjához;
- 2001 márciusában a 240 sz. határozatában a kormány elfogadta a *Nemzeti Regionális Fejlesztés Tervét*, mely stratégiai dokumentum átfogó képet nyújt Szlovákia és azon belül az egyes régiók jelenlegi gazdasági és szociális helyzetéről, a további fejlesztési lehetőségek gátjairól, valamint terveket tartalmaz az akadályok leküzdésére a fejlesztési prioritások és stratégiák meghatározásán keresztül;
- a regionális politika alakításával kapcsolatosan mérföldkőnek számít a *193/2001 T.t. számú törvény*, amelyben törvényi keretek közé lettek foglalva az ipari parkok alapításánál nyújtható állami támogatások;
- a *302/2001 T.t. számú törvény* alapján 2002. január 1-jétől a kerületek új jogállást kaptak, az európai szokásoknak megfelelően a középszint is önkormányzati rendszerűvé vált;
- az uniós fejlesztéspolitikai gyakorlat átvételével kapcsolatban lényeges mérföldkőnek számít a *416/2001 T.t. számú törvény*, amely jelentős jogkörök átvitelét tette lehetővé az államigazgatási szervektől (főleg a járási és kerületi hivataloktól) a települési és a kerületi önkormányzatokhoz;
- a regionális politika alapelveinek, valamint az Európai Unió strukturális és kohéziós politikájának szlovákiai érvényesítését az *503/2001 T.t. számú, a Regionális Fejlesztések Támogatásáról* szóló alapvető fontosságú törvény tette lehetővé (a nevezett törvény a közigazgatási reformról és a kerületi önkormányzatok, valamint a községek régiófejlesztési kompetenciáiról szóló törvényekhez kapcsolódott, melyekkel egyetemben lehetővé tette az áttekinthető

régiófejlesztési támogatási rendszer kialakítását; továbbá kimondta a *Regionális Fejlesztést Támogató Ügynökség* létrehozását, mint az uniós források irányításáért felelős intézményt);

- az országban tapasztalható nagymértékű gazdasági és szociális területi egyenlőtlenségek kezelése szempontjából továbbá nagy jelentőséggel bírt az *565/2001 T.t. számú törvény*, mely a magas munkanélküliséggel sújtott régiókba történő beruházások állami ösztönzésének a feltételrendszerét fogalmazta meg.

Az EU-val folytatott előcsatlakozási tárgyalások keretében Szlovákia 2001. március 30-án nyitotta meg a regionális politikáról és a strukturális eszközök koordinálásáról szóló fejezetet. A több mint egy évig tartó tárgyalások során elfogadásra kerültek mindazon dokumentumok és törvények, amelyek nélkül az ország nem juthatott volna hozzá az uniós forrásokhoz (a *Szlovák Köztársaság Vidékfejlesztési Terve*, a *Nemzeti Környezetvédelmi Akcióterv* stb.). A regionális politikáról és a strukturális eszközök koordinálásáról szóló fejezetet Szlovákia és az EU 2002. július 29-én zárták le.

2003-ban a kormány elfogadta az ország első *Nemzeti Fejlesztési Tervét* a 2004–2006 uniós programozási időszakra vonatkozólag. A dokumentum megfogalmazza az ország középtávú stratégiai fejlesztési prioritásait és az azok eléréséhez vezető utat, meghatározza a 2004–2006 időszak operatív programjait és azok pénzügyi kereteit.

2005 októberében a kormány jóváhagyta a Szlovák Köztársaság Pénzügyminisztériuma által kidolgozott feltétel- és szabályrendszert, melynek alapján individuális állami támogatás nyújtható a munkahelyteremtő beruházóknak.

A kormány számára a 2005 év az EU 2007–2013 programozási időszakára történő stratégiai tervezés időszakát is jelentette, ami végett fokozott ütemben folytatta az ország új, középtávú stratégiai fejlesztési tervének, a *Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Refe-*

rencia Kerete 2007–2013 dokumentumnak a kidolgozását, melynek az első változatát 2005 októberében fogadta el a kormány. A dokumentum elfogadását követően számos hazai és uniós észrevétel született a tervdokumentummal kapcsolatosan, amelyek bedolgozását követően 2006 tavaszán a kormány a 457/2006 sz. kormányrendeletben ismételtelen elfogadta az ország 2007–2013 programozási időszakra vonatkozó új, középtávú stratégiai fejlesztési tervét. A stratégiai tervdokumentum tartalmazza az ország gazdasági és társadalmi felemelkedése végett prioritásként kezelendő területeket és aktivitásokat 2007–2013 közt (melyek számára a forrásokat a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap biztosítják majd).

A 2006 nyarán bekövetkezett kormányváltás után a hatalmat megszerző Fico-kormány ezen stratégiai tervdokumentumot átdolgozta, majd a kormány által 2006 telén elfogadott dokumentum került Brüsszelbe, s szolgált kiindulási pontként az Európa Bizottsággal való tárgyalásokon a 2007–2013 programozási időszak támogatási céljainak és feltételeinek véglegesítésére.

A szlovákiai régiók fejlődése szempontjából a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 stratégiai dokumentum mellett a második legmeghatározóbb stratégiai dokumentumnak a *Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terve 2007–2013* számít, mely a vidéki térségek társadalmi és gazdasági felemelkedését hivatott koordinálni a 2007–2013 uniós programozási időszakban.

A TERÜLETFEJLESZTÉS REGIONÁLIS INTÉZMÉNYRENDSZERE

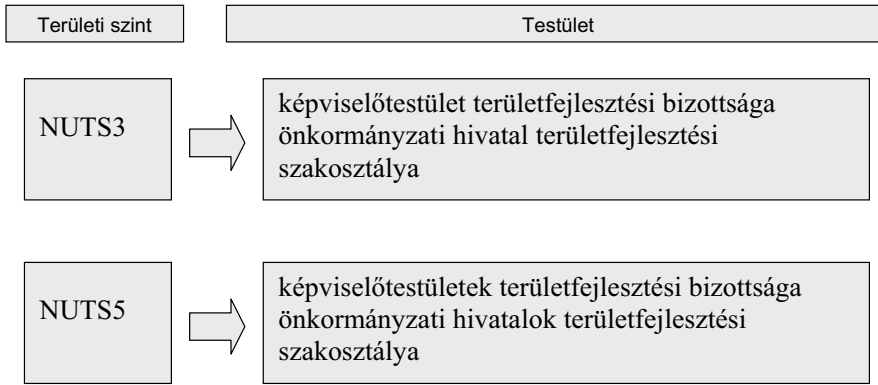
Bár a területfejlesztés regionális intézményrendszere sokszereplős, a legmeghatározóbb regionális szereplőknek a regionális és a helyi önkormányzatok számítanak. Mindkét önkormányzati szinten az elmúlt fél évtizedben kiépült az EU-konform intézményrendszer,

megalakultak az önkormányzati képviselőtestületek területfejlesztési bizottságai, valamint az önkormányzati hivatalok területfejlesztési szakosztályai. *Az 503/2001 Tt. törvény értelmében mind a 8 regionális önkormányzat rendelkezik az önkormányzati képviselőtestület által jóváhagyott területfejlesztési stratégiával, amely kötelező érvényű az adott regionális önkormányzat számára (1. ábra). A helyi önkormányzatok többsége szintén rendelkezik a törvény által előírt stratégiai fejlesztési tervekkel (a stratégiai tervek hiánya leginkább az aprófalvakban fordul elő, ahol a szűkös pénzforrások nem teszik lehetővé ezen dokumentumok kidolgozását).*

A fentiekben említett két szereplő – a regionális és a helyi önkormányzatok – mellett a régiók felemelkedésében fontos szerepet játszanak még a különféle tanácsadó és közvetítő szervezetek és intézmények, amelyek információátadással jelentősen növelhetik a régió lakosságának, vállalkozásainak és intézményeinek versenyképességét, elősegíthetik egy-egy régió belül az életszínvonal minőségbeli növekedését. Szlovákiában számos köz- és magánintézmény igyekszik ezen említett szolgáltatásokat nyújtani a régiók irányába, melyek közül a területfejlesztést leglényegesebben elősegítő intézményeknek a *Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózata* és a *Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozásfejlesztési Ügynökség* számítanak.

A szlovákiai régiók fejlesztésében a legjelentősebb intézményi háttérrendszerrel az Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma által támogatott Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózata rendelkezik. A hálózat kiépítése 2000 szeptemberében kezdődött el (a 738/2000 számú kormányhatározat alapján), melyet 2007 júniusában az ország 34 városában 34 iroda képviselt, ebből 13 a magyarok dél-szlovákiai régió városaiban volt (2. ábra). A hálózatba tartozó regionális fejlesztési ügynökségek (RFÜ) jogi személyek társulásként jöttek létre, s nonprofit szervezetként működnek. Az

1. Ábra. Az önkormányzatok területfejlesztési intézményrendszere

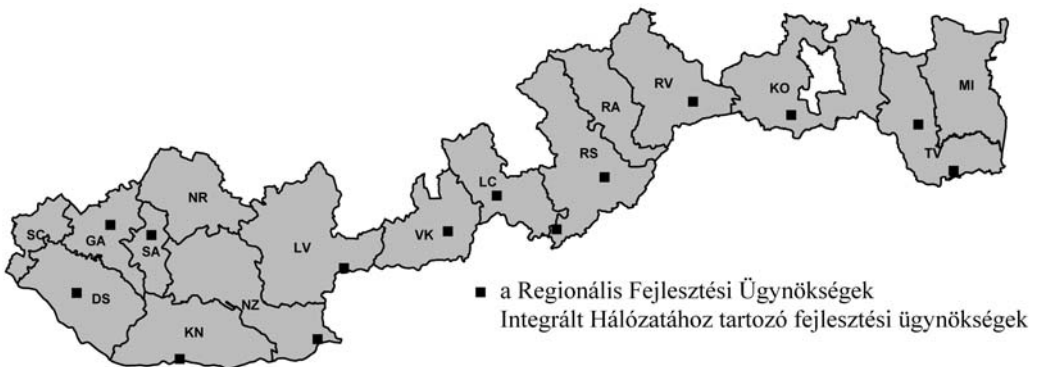
Forrás: Saját szerkesztés.

RFÜ-k rendkívül fontos szerepet töltenek be az ügynökségekhez tartozó térség gazdasági fejlődésében, a helyi és regionális partnerségek kialakításában, a fejlesztési programok megtervezésében, koordinálásában.

Fő tevékenységüket tekintve az RFÜ-k információkat jelentenek az uniós forrásokkal kapcsolatosan, valamint szerepet vállalnak:

- a regionális fejlesztési stratégiák és koncepciók kialakításában;
- nem beruházási (pl. helyi és térségi fejlesztési tervek, területrendezési tervek, vállalkozói tervek elkészítése stb.) és beruházási (pl. vállalkozói házak építése, idegenforgalmi infrastruktúra rekonstrukciója stb.) programok, projektumok és tevékenységek megtervezésében és megvalósításában;

2. Ábra. A Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózatába tartozó dél-szlovákiai regionális fejlesztési ügynökségek területi fekvése a számottevő magyar kisebbséggel rendelkező 16 dél-szlovákiai járásban

Megjegyzés: A 16 dél-szlovákiai járás: Szenc (SC), Galánta (GA), Dunaszerdahely (DS), Vágsellye (SA), Nyitra (NR), Érsekújvár (NZ), Komárom (KN), Léva (LV), Nagykürtös (VK), Losonc (LC), Rimaszombat (RS), Nagyrőce (RA), Rozsnyó (RV), Kassa környék (KO), Töketerebes (TV), Nagymihály (MI).

Forrás: Saját szerkesztés.

- workshopok és konferenciák rendezésében;
- információs és tanácsadói szolgáltatásokban nonprofit szervezetek, vállalkozók, községek és városok számára uniós és egyéb pályázatokkal és programokkal kapcsolatban;
- vállalkozói tervek elkészítésében.

A Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma által támogatott Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózata mellett az elmúlt fél évtizedben az önkormányzati kerületek is elkezdték kiépíteni a maguk saját regionális fejlesztési ügynökségi hálózatát, amely intézmények a minisztériumi regionális fejlesztési ügynökségekhez hasonlóan jogi személyek társulásként vannak létrehozva (az alapítók közt ott szerepel az adott kerületi önkormányzat), s nonprofit szervezetként működnek.

A Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség a mai formában 1997-ben alakult három intézményi alapítóval: a Szlovák Köztársaság Gazdasági Minisztériuma, a Szlovákia Vállalkozóinak Szövetsége és a Szlovák Vállalkozók Uniója hozta létre a vállalkozás- és innovációösztönzési te-

vékenységet kifejtő szervezetet. A Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség 2007 júniusában a dél-szlovákiai tér 6 városában működtetett tanácsadói központot, mely intézményeknek fő küldetése a kis- és középvállalkozások támogatása komplex információs és tanácsadó szolgáltatásokon, valamint oktatási programokon keresztül (3. ábra).

EURORÉGIÓK – FOKOZATOSAN ERŐSÖDŐ INTÉZMÉNYI SZEREPLŐK

A határon átnyúló fejlesztési tevékenységet ösztönző euroregionális együttműködési intézmények a határ menti régiók megújítási képességét elősegítő regionális intézményi infrastruktúra meghatározó elemeinek számítanak, meghatározó szereppel bírnak a határ menti régiók gazdasági és szociális fejlődésében az államhatárokat átlépő gazdasági és szociális kapcsolatok építésével. Ezen együttműködési formák Szlovákiában csak az 1998-ban bekövetkezett kormányváltás után indultak virágzásnak – 1998 előtt a Szlovákiában uralkodó politikai feszültségek miatt nem lé-

3. Ábra. A Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség által létrehozott dél-szlovákiai tanácsadó központok a kis- és középvállalkozások működésének elősegítése érdekében

Megjegyzés: A 16 dél-szlovákiai járás: Szenc (SC), Galánta (GA), Dunaszerdahely (DS), Vágsellye (SA), Nyitra (NR), Érsekújvár (NZ), Komárom (KN), Léva (LV), Nagykürtös (VK), Losonc (LC), Rimaszombat (RS), Nagyroce (RA), Rozsnyó (RV), Kassa környék (KO), Töketerebes (TV), Nagymihály (MI)
 Forrás: Saját szerkesztés.

teztek tényleges euroregionális együttműködések (Mezei 2006).

2007. július 1-jéig – a regionális fejlesztési minisztérium nyilvántartása alapján – 12 eurorégió működött az országban,² amelyek közül 8 érintette a szlovák–magyar határt, s amelyek egy kivételtől eltekintve³ kétoldalú (szlovák–magyar) együttműködési formai kerettel rendelkeztek. A *szlovák–magyar határ hosszának csaknem 95%-a le van fedve eurorégiókkal* (néhány határszakasz többszörösén), kivételt csupán a főváros környéke képez, míg a legintenzívebb határon átnyúló együttműködések a Párkány–Kassa tengelyt jellemzik. A Párkány–Kassa határszakaszon található euroregionális együttműködésekre jellemző átlagon felüli aktivitás az érintett régió gazdasági elmaradottságának és a nagy természeti korlátok hiányának a következménye (a Párkány–Pozsony határszakaszon a Duna folyó elválasztó szerepe jelentős, melyet fokoz a határátkelési lehetőségek – hidak – hiánya).

CIVIL SZFÉRA – A „NAGY BUMM”

A civil szféra a területfejlesztés regionális intézményrendszerének fontos szereplője. A célok sokaságának érdekében tömegesen jöttek létre nonprofit szervezetek az elmúlt tíz évben. (A civil szféra robbanásszerű fejlődése a Dzurinda-kormány megalakulását követően indult el 1998-ban.)

A civil társadalom részvétele a községek/városok/régiók fejlesztésében⁴ és irányításában egészen napjainkig erőteljes növekedést mutat, sőt a közeljövőben a regionális politiká-

ban a civil szerveződések akár a politikai pártok komoly ellenfeleivé nőhetik ki magukat. Ez a napjainkban egyre kézzelfoghatóbbá váló tendencia összhangban van az EU fejlesztési politikájának új irányjaival, melyek a központi, regionális, helyi és uniós kormányzati szervek, a magánszektor, valamint a helyi és országos szintű civil szervezetek közötti együttműködést, partnerséget hangsúlyozzák (Tóth 2005).

A civil szervezetek a regionális fejlesztés területén leggyakrabban a következő kihívásokkal és lehetőségekkel szembesülnek:

- konzultáció, képzés,
- a monitoring szervezeteiben való részvétel,
- a területfejlesztés irányító testületeiben történő részvétel,
- a fejlesztési források megszerzésének a lehetősége.

2005. december 31-én 27 221 regisztrált civil szervezet volt Szlovákiában, mely közel 30%-os emelkedést jelentett a 2003–2005 közti időszakban (1. táblázat). A civil szektor makrogazdasági szinten jelentős tényező: szolgáltatásaik összértéke, valamint önmagában a közösségi fejlesztés értéke azt mutatja, hogy a szektor nem megfelelő működése, esetleges hanyatlása jelentős negatív hatással lenne a társadalmi-gazdasági fejlődés egészére, ugyanis a nonprofit szervezetek tevékenysége meghatározó gazdasági hatásokat indukál.

A szlovákiai nonprofit szektor nagy várákozással tekintett az EU-csatlakozás elé (a fenti számbeli növekedés is ezt támasztja alá), hiszen a csatlakozás kapcsán számtalan olyan forrás nyílt meg számukra, melyek segítségével jelentős mértékben növelhették tevékenységük hatékonyságát és intenzitását. Az elvárá-

2 Az eurorégiók meghatározásánál bonyolító tényező, hogy több szervezet használja az eurorégió megjelölést, holott ténylegesen nem azok. Ennek az az oka, hogy nincs szabályozva, mely szervezetek jogosultak a nevet használni, emiatt baráti társaságok, egyesületek is felveszik, használják a megnevezést. A 12 eurorégió a szlovákiai régiófejlesztési minisztérium által regisztrált eurorégiós együttműködés.

3 A kivételt a Kárpátok Eurorégió képezi, mely öt államhatár menti régiót ölel fel.

4 A fenti területeken az alábbi jogi formában működnek a civil szervezetek: polgári társulások (a jogi forma kereteit a 83/1990 T.t. számú törvény határozza meg), alapítványok (a jogi forma kereteit a 34/2002 T.t. számú törvény határozza meg), jótékonsági alapok (a jogi forma kereteit a 147/1997 T.t. számú törvény határozza meg), közhasznú szolgáltatásokat nyújtó szervezetek (a jogi forma kereteit a 35/2002 T.t. számú törvény határozza meg).

sok között fontos helyen szerepelt az is, hogy a fenti források végre lehetővé teszik a szervezetek hosszú távú és kiszámítható működését,⁵ illetve a mindenkori állami szereplők nem „támogató”, hanem végre partneri kapcsolatba kerülnek a nonprofit szervezetekkel.

Az elmúlt négy év alatt a civil szervezetek hatékonysága és működése javult (amit a források átlátható felhasználása követelt meg⁶), valamint beigazolódott, hogy a civil szervezetek a területfejlesztés lényeges szereplőinek tekinthetők, mert

- a civil szervezetek jelentős része tapasztalatot szerzett a pályázati rendszerekben;
- a területfejlesztés feladatainak jelentős része állami, önkormányzati feladatként nem végezhető el;
- a civil szervezetek képesek alternatív források felkutatására és megszerzésére megfelelő állami, önkormányzati együttműködés esetén;
- képesek meggyőzni, bevonni és mozgósítani a lakosságot a területfejlesztési programokban történő hatékony és öntevékeny részvételre;
- az EU fejlesztési támogatásainak jelentősebb része nem szerezhető meg a civil szervezetek nélkül;

- az EU fejlesztési programjainak egyre nagyobb része az alulról építkezés elve szerint épül fel, amely a civil szervezetek domináns részvételét feltételezi;
- a civil szervezetek érdekeltek a területfejlesztési programokban történő sikeres részvételben, mert ez számukra működési forrást és legitimitációt biztosíthat a helyi társadalomban.

Az elmúlt években az uniós források mellett lényegesen nőtt a civil szervezeteknek nyújtott anyagi támogatás a kerületi és a települési önkormányzatok részéről, annak ellenére, hogy a közszféra és a civil szféra közti partnerségi együttműködés még nem érte el a kívánt szintet.

A dél-szlovákiai tér fejlesztésének civil szereplői közt legmeghatározóbb szereppel a Fórum Intézet bír, amely a Fórum Kisebbségkutató Intézet, a Fórum Információs Központ és a Fórum Régiófejlesztési Központ konzorciumából áll, s mely konzorcium célja a magyarlakta régiók fejlesztési lehetőségeinek feltárása, az ágazatok közti partneri együttműködés és a projektmenedzsment elősegítése a dél-szlovákiai régiók fejlődési potenciáljának kihasználása és a magyar kisebbség társadalmi-gazdasági gyarapodásának támogatása érdekében.

1. Táblázat. Civil szervezetek jogi formáinak megoszlása 2002–2005 közt

Jogi forma	2002	2003	2004	2005
Polgári társulások	20 803	20 575	23 789	25 257
Jótekonysági alap	345	440	513	497
Közhasznú szolgáltatásokat nyújtó szervezetek	215	397	831	1 021
Alapítvány	553	249	305	325
Nemzetközi szervezet	–	–	122	121
Összesen	21 916	21 661	25 560	27 221

Forrás: Slovensko (2006).

5 A fenti területeken az alábbi jogi formában működnek a civil szervezetek: polgári társulások (a jogi forma kereteit a 83/1990 T.t. számú törvény határozza meg), alapítványok (a jogi forma kereteit a 34/2002 Tt. számú törvény határozza meg), jótekonysági alapok (a jogi forma kereteit a 147/1997 T.t. számú törvény határozza meg), közhasznú szolgáltatásokat nyújtó szervezetek (a jogi forma kereteit a 35/2002 T.t. számú törvény határozza meg).

6 Fontos megjegyezni, hogy az uniós csatlakozás után lett általános a projektek utólagos támogatása. Ez nagy vitát váltott ki a civil szervezetek körében, ugyanis a források utólagos szétosztása több esetben lehetetlenné tette a civil szervezet működését.

A Fórum Intézet a 10 éves fennállása alatt számos projekttel segítette a szlovákiai magyar közösség fejlődését, amelyek közt kiemelendő a szlovákiai magyar nonprofit intézményrendszer feltérképezése és megszervezése a modern kor követelményrendszerének megfelelően, felismerve a civil szervezetek regionális fejlesztésben betöltött jelentős szerepét (a szlovákiai magyar regionális civil társadalom alacsony fejlettséget mutatott a regionális fejlesztési aktivitások terén egészen a kilencvenes évek végéig, a Fórum Intézet felépéséig).

A Fórum Intézet ezen tevékenységével kapcsolatosan megemlítendő a Nonprofit 1x1 c. kiadvány, mely a megjelenését követően eltelt fél évtized óta máig a szlovákiai magyar civil szervezetek „Bibliájának” számít. A Nonprofit 1x1 c. kötet a szervezet megalakulásától, mindennapi gondjain és teendőin keresztül, egészen a megszűntéig kíséri nyomon az intézmény életét (bemutatva a jól szervezett tevékenység, a hosszú távú stratégiai tervezés, a működő belső és külső kommunikáció, a csapatmunka, az adománygyűjtés, a megfelelő gazdálkodás sok-sok eszköztárát).

A Nonprofit 1x1 kiadvánnyal egy időben jelentetett meg a Fórum Intézet egy további nagyon fontos és hiánypótló kiadványt a szlovákiai magyar civil szféra számára, mégpedig A szlovákiai magyar szervezetek adattára c. kötetet. Ezen kiadvány több mint 650 szlovákiai magyar nonprofit szervezet adatait tartalmazza, kiegészítve a Szlovákiában, illetve Szlovákiából elérhető adományozó intézmények programjaival és elérhetőségi adataival. A kötetben nagyon részletes adománygyűjtési útmutató is található, amely a pályázásban próbál segíteni a szervezeteknek.

EGYÉB SZEREPLŐK

Az eddig említett szervezetek és intézmények mellett számos további szervezet működik, amelyek aktívan részt vesznek a helyi és regionális fejlesztési projektek megtervezésében és végrehajtásában, illetve szorosan együttműködnek a fent említett intézményekkel, nonprofit szervezetekkel, vállalkozókkal és önkormányzatokkal.

Az elmúlt évtized kisebb-nagyobb intézményi szereplői közt említést kell tenni egy jelentősebb intézményi hálózatról, amelyet a magyarországi *Új Kézfogás Közalapítvánnyal* (UKKA) szerződéses kapcsolatban álló vállalkozásfejlesztési központok alkottak, s mely központok az UKKA programjait képviselték megbízások alapon⁷ több mint fél évtizeden keresztül. (Az UKKA 2006 decemberében megszűnt, feladatait 2007-től a Corvinus Támogatásközvetítő Zrt. vette át, mely intézmény némileg módosított célkitűzések mellett tovább halad majd az UKKA által megkezdett úton.)

Az UKKA programjainak célja a szlovákiai magyar közösség gazdasági helyzetének javítása, a szlovákiai magyar kis- és közepes vállalkozások működési feltételeinek javítása, a szlovákiai magyar vállalkozások hazai és nemzetközi piacra jutási képességének növelése, a tulajdonszerzéshez támogatás nyújtása, a tudásalapú szlovákiai magyar társadalom létrejöttének és a technológia transzfernek az elősegítése, addicionális források bevonásának elősegítése (különös tekintettel az EU-forrásokra) a szlovákiai magyar társadalom fejlődése érdekében, valamint a határ menti magyarlakta régiók és Magyarország közötti gazdasági együttműködés elősegítése volt. Az UKKA támogatási rendszerénél a határon túli magyarság helyben maradása és boldogulá-

7 Alapvető feladatuk a pályázatok fogadása, előminősítése, elszámolása és ellenőrzése, amiért a sikeres, tehát elfogadott pályázatok után díjazásban részesülnek az éves egyszeri és egységes juttatáson felül. Miután a központ maga is sikerérdekelte vállalkozásként tevékenykedik, magának is évente pályáznia kell, hogy elláthassa ezt a tevékenységet (a siker mércéje az elfogadott pályázatok száma).

sa érdekében az alábbi prioritásokat tartotta szem előtt:

- versenyképesség elősegítése,
- közösségi hatás erősítése,
- munkahelyteremtés,
- törekvés a hozzáférhető források bevonásának összehangolására,
- intézményi rendszer építése.

Az UKKA által megvalósított projektek közt kiemelendő egy innovatív kutatási-fejlesztési-képzési projektum, amely 2003–2004 között valósult meg, s célja a dél-szlovákiai fejlesztési erőforrások feltárása, a lehetséges stratégiai kitérési pontok meghatározása és területfejlesztési szakemberképzés volt. A projektum első szakaszában fiatal szlovákiai magyar területfejlesztési szakemberek szakmai továbbképzésen vettek részt a *Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központjában* (MTA RKK), majd az MTA RKK munkatársaival közösen keresték Szlovákia, s azon belül Dél-Szlovákia térszerkezetében rejlő fejlődési irányvonalakat, fejlesztési lehetőségeket. A kutatások eredményeképpen feltárt hatalmas ismeretanyag – mely alapot kínál települések és kistérségek stratégiai területfejlesztési programjainak elkészítéséhez – Dél-Szlovákia címmel megjelent kiadványban vált hozzáférhetővé a nagyközönség és a területfejlesztésben érintett szakemberek számára (a kötet az MTA RKK és a Dialóg Campus könyvkiadó gondozásában jelent meg 2004 őszén).

TÉRSÉGFEJLESZTÉSI KERETEK

A regionális fejlesztés kereteit Szlovákiában a regionális fejlesztés támogatásáról szóló 503/2001 T.t. számú törvény határozza meg, mely 2002. január 1-jén lépett hatályba. Ezen törvény, mely az ország területfejlesztési politikájában mérföldkőnek számít, a regionális fejlesztéssel kapcsolatos támogatási célokat az alábbi négy pontban fogalmazza meg:

- a Szlovák Köztársaság kiegyenlített gazdasági és szociális fejlődésének a biztosítása,

- a régiók közt fennálló gazdasági és szociális fejlettségbeli különbségek mérséklése és megszüntetése,
- az alacsony gazdasági teljesítményű és életszínvonalat biztosító régiók újabb keletkezésének a megakadályozása,
- a régiók tartósan fenntartható gazdasági és szociális fejlődésének biztosítása.

Az 503/2001-es törvény a regionális fejlesztéssel kapcsolatban az alábbi támogatási területeket nevezte meg prioritásként:

- a gazdaság és a vállalkozói környezet támogatása azok termelési kapacitásának növekedése érdekében, a gazdasági szerkezet javítása, új munkahelyek teremtése, a veszélyeztetett munkahelyek stabilizálása;
- a humán erőforrás fejlesztése annak érdekében, hogy a regionális munkaerőpiacon a kereslet és a kínálat közt egyensúly alakuljon ki, a nők és a férfiak egyenlő munkavállalási esélyének a biztosítása;
- a regionális fejlődést elősegítő kutatások tartós fejlesztése, az új technológiák és innovációk bevezetésének hangsúlyozott támogatása;
- az államok közti, a határon átívelő és az interregionális együttműködések támogatása a regionális fejlesztés terén a régió tartósan fenntartható fejlődése érdekében;
- az idegenforgalom fejlesztése;
- a régió szociális infrastruktúrájának fejlesztése;
- a régió technikai infrastruktúrájának fejlesztése;
- a kultúra, kulturális tevékenységek és szolgáltatások fejlesztésének támogatása, beleértve a művészeti tevékenységeket, a kulturális örökség ápolását, a műemlékek felújítását és revitalizációját;
- a régió szolgáltatási színvonalának fejlesztése;
- az életkörünyezet javítása és fejlesztése, az azt károsító tényezők minimalizálása;
- a természeti erőforrások hatékony felhasználásának támogatása.

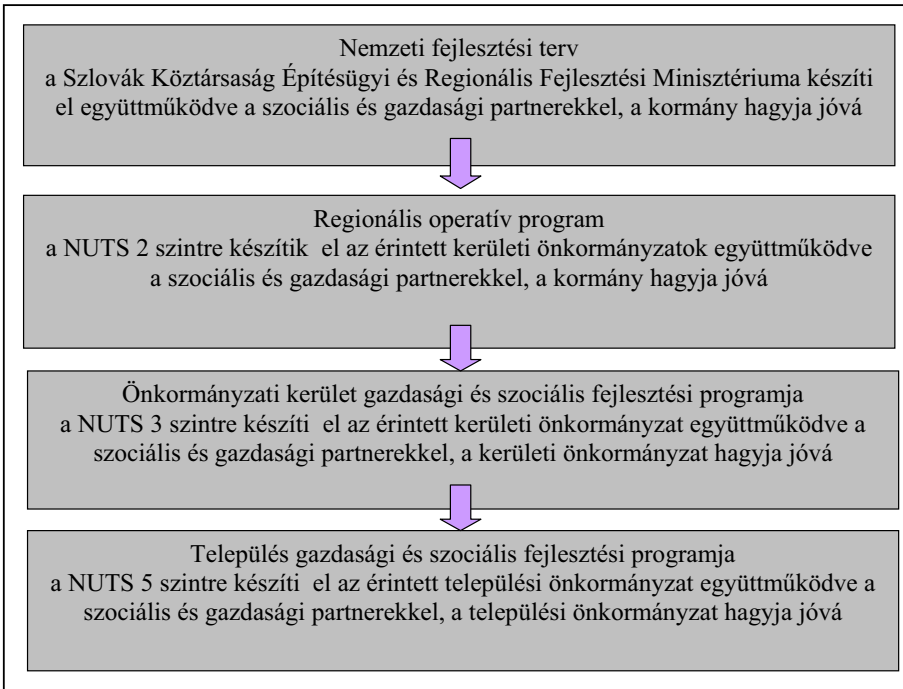
A fent említett törvény kimondja, hogy a regionális fejlesztés első számú célterületeit a szlovák kormány határozza meg a regionális fejlesztési minisztérium ajánlása alapján, amely a támogatott régiók kiválasztásánál az alábbi két szempontot veszi figyelembe:

- *gazdaságilag gyenge régiók*, melyek gazdasági és fejlettségi szintje elmarad az országos átlagtól, amit elsősorban az alábbi mutatók értéke jelöl: a munkaerőpiac, a gazdaság szerkezete és termelési szintje, a kerületi önkormányzatok, a községek és a lakosság bevétele, valamint a településsűrűség,

- *gazdaságilag kedvezőtlen szerkezetű régiók*, melyekben a szerkezetváltás negatív következményei felhalmozódtak, melynek következtében az ágazatok teljesítménye és a vállalkozások száma csökken, míg a munkanélküliség növekszik.

A tárgyalt törvény kimondja, hogy az EU alapjaiból folyósított támogatási eszközöknél a regionális fejlesztés érdekében a régiók fejlettségi szintje a NUTS2 szinten⁸ értékelődik, s azon területek minősülnek gazdaságilag gyengének, amelyekben a bruttó hazai termék

4. Ábra. A Regionális Fejlesztések Támogatásáról szóló 503/2001 T.t. számú törvény által meghatározott területi megközelítésű stratégiai alapküldetmények

Forrás: Saját szerkesztés.

⁸ A regionális folyamatok elemzése megkívánja, hogy megfelelő szintű területi bontásban adatok álljanak a rendelkezésre. E felismerésből kiindulva az Európai Unió a közigazgatási egységekre alapozva létrehozta a Területi Statisztikai Egységek Nomenklatúráját (NUTS, Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques). Az ötfokozatú területi statisztikai rendszerhez illeszkedve Szlovákiában a NUTS1 szint magát az országot jelenti. A NUTS2 szinten, a tervezési-statisztikai régiók szintjén, 4 (Pozsony, Nyugat-Szlovákia, Közép-Szlovákia, Kelet-Szlovákia), míg a NUTS3 szinten, a fejlesztési régiók szintjén, 8 (Pozsonyi kerület, Nyitrai kerület, Nagyszombati kerület, Trenčsényi kerület, Zsolnai kerület, Besztercebányai kerület, Kassai kerület, Eperjesi kerület) régió lett lehatárolva. A NUTS4 szintnek, a statisztikai kistérségeknek, a járások, a NUTS5 szintnek pedig maguk a települések felelnek meg

(GDP) egy lakosra eső vásárlóerőn mért paritása nem éri el az EU hasonló mutatójának 75%-át az elmúlt 3 év alatt.

A 503/2001 T.t. számú törvény továbbá tartalmazza, hogy a regionális fejlesztés támogatása a programozás keretén belül az alábbi dokumentumok alapján megy végbe: *nemzeti fejlesztési terv, közösségi támogatási keret, operatív programok (regionális operatív programok, ágazati operatív programok), önkormányzati kerületek gazdasági és szociális fejlődésének programjai, községek gazdasági és szociális fejlődésének programjai, egységes programdokumentumok, Kohéziós Alap stratégiai programdokumentuma, Európai Közösségek Kezdeményezése program* (4. ábra).

A fentiekben tárgyalt törvény mellett a regionális fejlesztés második legjelentősebb kezeletének a *Szlovákia Területfejlesztési Konceptiója 2001* (SZTK 2001) stratégiai dokumentum számít, amely felvázolja, illetve kijelöli a területfejlesztési intézkedéseket – az ország területfejlesztési politikájának célkitűzéseit, elveit és prioritás-rendszerét, megteremtve a területi szempontok konzekvens érvényesítésének lehetőségét, mind az ágazati szakpolitikák, mind az országos és területi programok kidolgozásában. A kiemelt stratégiai célok szinte mindegyikére jellemző, hogy az intézkedések megvalósítása hosszabb időszíket igényel. Az SZTK 2001 által felvázolt koncepció kötelező érvényű intézkedéseit az 528/2002 számú kormányrendelet tartalmazza.

Az SZTK (2001) *nemzetközi viszonylatban* az alábbi térségfejlesztési prioritásokat fogalmazta meg:

- kapcsolatok erősítése az egyik legjelentősebb európai urbanisztikai tengelyre Stuttgart–Ulm–München–Salzburg/Linz–Bécs/Pozsony–Budapest–Belgrád, mindenekelelt Pozsony térségében és a Duna mentén,
- települési központok fejlesztése a Katowice–Bécs és Katowice–Budapest tengelyek mentén,

- települési kapcsolatok erősítése a Vág menti települési sáv és a vele párhuzamosan futó csehországi települési sáv közt,
- Pozsony–Nagyszombat települési központ fejlesztése az európai jelentőségű Bécs–Pozsony–Győr agglomeráció részeként,
- Kassa–Eperjes települési központ fejlesztése, mint a Kárpátok eurorégió centruma,
- nemzetközi hálózati együttműködések létrehozása a városok, régiók és a területi fejlesztésben érdekelt többi intézmények közt, felhasználva a települések és települési rendszerek eurorégiális és határon átnyúló kapcsolatait,
- a multimodális tengelyek mentén fekvő települések fejlesztése, legfőképp az észak–dél és kelet–nyugat irányú tengelyek metszéspontjaiban találhatóaké.

Országos viszonylatban az SZTK 2001 az alábbi térségfejlesztési prioritásokat tartalmazza:

- Kassa–Eperjes agglomeráció fejlesztése kapcsolatban a Nagymihály–Varannó–Homonna települési központtal és összeköttetésben az Észak–Vág menti és dél-szlovákiai fejlesztési tengelyekkel,
- nemzetközi viszonylatokban versenyképes településszerkezet kialakítása, Zsolna–Turócszentmárton, Besztercebánya–Zólyom, Losonc–Rimaszombat települési központok létrehozása (a Losonc–Rimaszombat települési központ lényeges szereppel bír majd az egész közép-dél-szlovákiai tér fejlesztésében),
- Pozsony–Nagyszombat–Nyitra települési központ fejlesztése kötődésben az európai jelentőségű agglomerációk policentrikus rendszeréhez,
- Pozsony, mint európai specifikus központ fejlesztése,
- Kassa, mint nemzetközi központ, és mint a Kárpátok Eurorégió centrumának fejlesztése,

- az első kategória első alcsoport kategóriájú centrumok fejlesztése: Besztercebánya, Nyitra, Eperjes, Zsolna,
- az első kategória második alcsoport kategóriájú centrumok fejlesztése: Nagyszombat, Trencsén, Turócszentmárton, Poprád,
- a második kategória első alcsoport kategóriájú centrumok fejlesztése: Dunaszerdahely, Bártfa, Komárom, Liptószentmiklós, Nagymihály, Pöstyén, Privigye, Igló, Csaca, Homonna, Léva, Losonc, Érsekújvár, Vágbeszterce, Rózsahegy, Zólyom,
- az első kategóriájú települési központok fejlesztése:
  - Pozsony–Nagyszombat települési központ, mint a legjelentősebb szlovákiai agglomeráció, mely európai jelentőségű;
- az első kategóriájú fejlesztési tengelyek támogatása:
  - Vág menti fejlesztési tengely (Pozsony–Nagyszombat–Trencsén–Zsolna,
  - zsolnai–tátraalji fejlesztési tengely (Zsolna–Turócszentmárton–Poprád–Eperjes),
  - zsolnai–kiszucaji fejlesztési tengely (Zsolna–Csaca–szlovák–cseh határ),
  - kassai–eperjesi fejlesztési tengely (Eperjes–Kassa–szlovák–magyar határ),
  - nyitrai–Vág menti fejlesztési tengely (Nagyszombat–Nyitra–Garamszentkereszt–Zólyom),
  - zólyomi–turóci fejlesztési tengely (Zólyom–Besztercebánya–Turócszentmárton),
  - zólyomi–dél-szlovákiai fejlesztési tengely (Zólyom–Losonc–Rimaszombat–Rozsnyó–Kassa),
  - kelet-szlovákiai fejlesztési tengely (Kassa–Nagymihály–Szobránc–szlovák–ukrán határ),
  - erdőháti fejlesztési tengely (Pozsony–Malacka–szlovák–cseh határ);
- a második kategóriájú fejlesztési tengelyek támogatása:
  - csallóközi fejlesztési tengely (Pozsony–Dunaszerdahely),

- Nyitra menti fejlesztési tengely (Trencsén–Nagyatpolcsány–Nyitra–Érsekújvár–Komárom),
- Garam menti fejlesztési tengely (Tolmács–Léva–Zseliz–Párkány),
- dél-szlovákiai fejlesztési tengely (Érsekújvár–Zseliz–Ipolyság–Losonc),
- nógrádi fejlesztési tengely (Losonc–Fülek–szlovák–magyar határ),
- sárosi fejlesztési tengely (Eperjes–Bártfa),
- liptói–árvai fejlesztési tengely (Rózsahegy–Alsókubín–Trstená–szlovák–lengyel határ).

A SZLOVÁK–MAGYAR HATÁR MEGJELENÉSE A HATÁR MENTI ÖNKORMÁNYZATI KERÜLETEK GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS FEJLESZTÉSI PROGRAMJAIBAN

Pozsonyi kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a magyar–szlovák határ menti együttműködés, mint lehetőség/eszköz a regionális fejlesztésre, konkrétan nincs megemlítve. A programdokumentum azonban a kerület 15 prioritása közé sorolta a nemzetközi és a határon átnyúló együttműködések, mely prioritás két intézkedésre van bontva: határon átnyúló partnerség-építés a szomszédos országokkal, valamint feltételek megteremtése pozsonyi székhellyel működő nemzetközi intézmények létrehozására.

Nagyszombati kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési program a magyar–szlovák határ menti együttműködést alprioritásként kezeli a „Határ menti, transznacionális és interregionális együttműködés” prioritás keretén belül, részletesen a határmentiséget, mint lehetőséget/eszközt a regionális fejlesztésre. A magyar–szlovák határ menti együttműködést három alprioritásban határozza

meg (melyek egészen az intézkedések és aktivitások szintjére vannak szétbontva):

- a határ menti régiók szociális és gazdasági együttműködése – mely az alábbi intézkedéseket öleli fel: kis- és középvállalkozások együttműködése, városok és falvak együttműködése, határon átnyúló intézményi együttműködés, vidékfejlesztés;
- határon átnyúló infrastruktúra – mely az alábbi intézkedéseket öleli fel: environmentális befektetések, együttműködés a természetvédelemben, közlekedési és telekommunikációs infrastruktúra fejlesztése;
- határon átnyúló programozás támogatása.

Nyitrai kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a kerület számára meghatározott hét fejlesztési stratégiai terület egyike a „Nemzetközi együttműködés”, azonban a szlovák–magyar határ menti együttműködés konkrétan nincs megem-

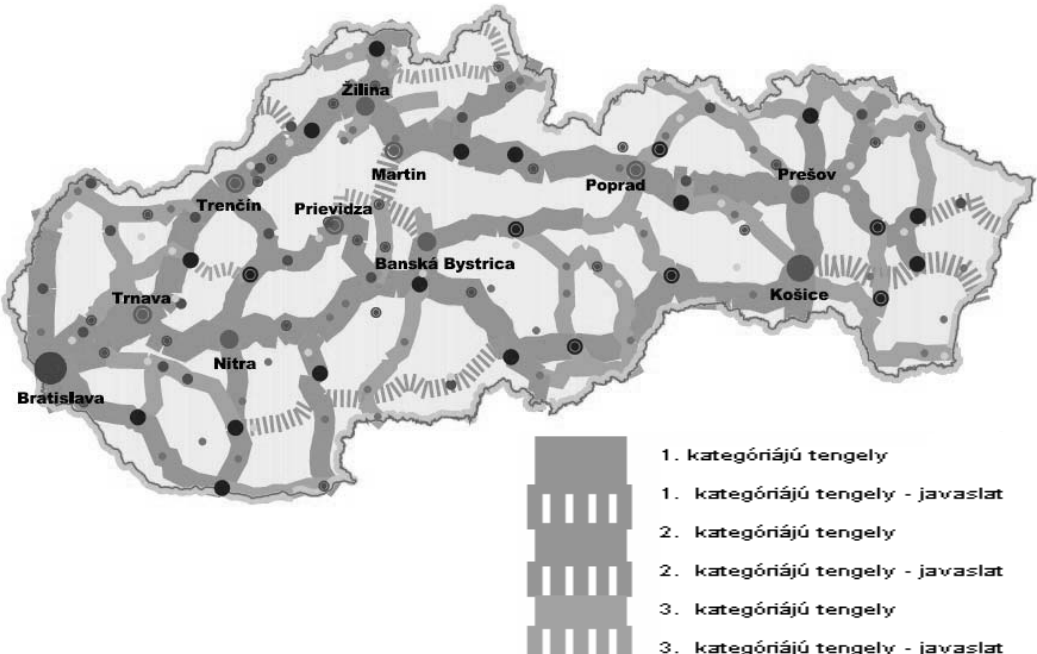
lítve az említett területen. A nevezett stratégiai területen belül mindössze árnyalt megfogalmazás szintjén kerül megemlítésre a Duna menti együttműködés erősítése (elsősorban gazdasági területen). A szlovák–magyar határ felmerül több szakpolitikai kérdésben:

- Garamszentkereszt–Léva–Párkány gyorsforgalmi út és erre kapcsolódva Párkány-nál egy új dunai híd megépítése,
- a kerület idegenforgalmi látványosságainak népszerűsítése magyar nyelven.

Besztercebányai kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a kerület fejlesztési prioritásai – összesen hét – között nem szerepel sem a nemzetközi együttműködés, sem a határ menti együttműködés. A szlovák–magyar határ érintőlegesen egy-egy szakpolitikai célkitűzés keretén belül van megemlítve:

5. Ábra. Szlovákia útfejlesztési tengelyei az SZTK (2001) alapján

Forrás: Szlovákia Területfejlesztési Konceptiója (2001).

- szlovák–magyar határ–Ipolytúr–Zólyom vasútvonal modernizálása,
- a határon átnyúló munkacéropiac létrehozása,
- az idegenforgalmi fejlesztések során szoros kapcsolat Magyarországgal.

Kassai kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a kerület öt stratégiai fejlesztési területe között nem szerepel sem a nemzetközi együttműködés, sem a határ menti együttműködés. A szlovák–magyar határ érintőlegesen egy-egy szakpolitikai célkitűzés keretén belül van megemlítve:

- a „Mezőgazdaság és vidékfejlesztés” stratégiai fejlesztési területnél említésre kerül, a tokaji borvidék fejlesztésénél fontos a magyarországi tokaji borvidékkel való együttműködés,
- a „Közlekedés és telekommunikáció” stratégiai fejlesztési területnél említésre kerül Kassa–Miskolc gyorsforgalmi útszakasz megépítésének szükségessége, valamint a hajózási feltételek javítása a Tiszán,
- a „Szociális tőke és intézményi együttműködés megerősítése” stratégiai fejlesztési területnél említésre kerül a szlovák–magyar határ menti eurorégiók fontos szerepe a regionális fejlesztések terén,
- a „Kis- és középvállalkozások gazdasági aktivitásának növelése” stratégiai fejlesztési területnél kiemelésre kerül, hogy a ha-

tár menti területek idegenforgalmi fejlesztésénél fontos az együttműködés és koordináció a szomszédos régiók idegenforgalmi szereplőivel.

AZ UNIÓS TÁMOGATÁSI PROGRAMOK

Az Európai Unió deklarált célja az egyes országok és régiók között fennálló fejlettségi különbségek mérséklése és a kevésbé fejlett térségek felzárkóztatásának elősegítése. E cél érdekében az EU forrásokat biztosít, melyek többsége az alábbi három csoportba sorolható:

- előcsatlakozási alapok,
- Strukturális Alapok, Kohéziós Alap és egyéb uniós alapok,
- közösségi kezdeményezések.

Az előcsatlakozási alapok azon pénzügyi eszközök együttes elnevezése, amelyeket az Európai Unió a társult országok csatlakozásra való felkészülésének támogatására állított fel. 1990-től kezdődően a Phare⁹ volt az az uniós támogatási forma, amely Szlovákia társadalmi-gazdasági fejlesztéséhez először adott pénzügyi segítséget, majd a későbbiekben további két uniós forrás – ISPA,¹⁰ SAPARD¹¹ – is segítette az ország regionális fejlesztését és a területfejlesztést intézményesíteni. Szlovákia az EU-csatlakozást megelőzően az előcsatlakozási alapokból mintegy 1 milliárd euró támogatást kapott olyan alapvető problé-

9 A Phare Előcsatlakozási Programot (Pologne–Hongrie Aid a la Reconstruction Économique) 1989-ben hozta létre az Európai Közösség, eredetileg azzal a céllal, hogy támogassa Lengyelország és Magyarország gazdasági szerkezetátalakítását. A gazdasági és politikai átmenet elősegítésére 1989-ben létrehozott Phare programot 1996-ra úgy bővítették ki, hogy akkor már a közép-európai régió 13 országában jelen volt.

10 Az ISPA Előcsatlakozási Program (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*) a környezetvédelmi és a közlekedési infrastruktúra fejlesztését szolgáló nagyberuházásokat támogatta az EU-hoz csatlakozni kívánó államokban. Az Agenda 2000-ben az Európai Bizottság javasolta, hogy a Phare programot az EU tagságra váró országok felkészítésére összpontosítsák, a segítséget az *acquis communautaire* átvételénél két alapvetően fontos, kritikus témára – az intézményépítésre és a beruházások támogatására – koncentrálják.

11 A SAPARD Előcsatlakozási Program (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*) a közép-európai reformországokban elsősorban a magánszektor felőlélő önkormányzati, térségi kezdeményezéseket támogatta az EU Közöségi Agrárpolitikájába való bekapcsolódás céljából, így járulva hozzá a fenntartható mezőgazdaság és vidékfejlesztés kialakításához.

mák megoldására, mint a közlekedési és környezetvédelmi infrastruktúra, a munkahelyek teremtése, a határ menti együttműködés – a határ menti területek gazdasági és kulturális kapcsolatainak erősítése és a területfejlesztési elképzelések kölcsönös összehangolása –, de jelentős összegekkel támogatták például a vidéken élő gazdáknak a mezőgazdasági gépek vásárlását is.

Az ország uniós csatlakozását követően a 2004–2006 rövidített programozási időszakban a területfejlesztési politika egyik alapdokumentuma a *Nemzeti Fejlesztési Terv* lett. A Nemzeti Fejlesztési Terv komplex áttekintést nyújt az 1. célkitűzés¹² szerint támogatott szlovákiai régiókról. A Nemzeti Fejlesztési Terv taglalja továbbá az egyes régiók szükségleteit, a fejlődésüket gátló tényezőket, csakúgy mint azt, hogy ezeken miként lehet az egyes fejlesztési stratégiákat alkalmazva túllépni (különös tekintettel a munkanélküliséget csökkentő nemzeti stratégiákra). A dokumentum stratégiai célként azt fogalmazta meg, hogy a tartósan fenntartható fejlődés dinamikája mellett az ország 2006-ban meghaladja az egy főre eső GDP-ben az uniós átlag 54%-át. A Nemzeti Fejlesztési Terv az alábbi négy prioritást fogalmazta meg:

- az ipar és szolgáltatások versenyképességének a növelése,
- a szakképzett és rugalmas munkacrón alapuló foglalkoztatottság növelése,
- multifunkciós mezőgazdaság és vidékfejlesztés,
- a közlekedési, a környezeti és a települési infrastruktúra fejlesztése.

A Nemzeti Fejlesztési Tervben megfogalmazott négy prioritás és a technikai segítségnyújtás együttes költsége a 2004–2006 időszakban 1682,15 millió euró volt (2. táblázat). Ezen összegből az ERDF (European Regional Development Fund – Európai Regionális Fejlesztési Alap)¹³ részesedése 24,65% (414,64M euró), az ESF (European Social Fund – Európai Szociális Alap)¹⁴ részesedése 15,11% (254,19M euró), az EAGGF (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap)¹⁵ részesedése 14,69% (247,03M euró), míg a FIG (Financial Instrument for Fisheries Guidance – Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz)¹⁶ részesedése 0,30% (5,04M euró) volt. A Strukturális Alapok összesen a kiadások 54,75%-át tették ki, ami 920,9 millió euró hozzájárulást jelentett. Az összkidadásoknak

12 Az Európai Unió közösségi regionális politika támogatási prioritásainak megnevezése a 2006–2007 programozási időszakban, amelyeken belül az alábbi kategóriák használatosak:

1. célkitűzés: A fejlődésben leginkább elmaradott régiók támogatására irányuló regionális politikai célkitűzés, amelynek keretében az EU Strukturális Alapjaiból származó kiadások 2/3-át költik el.
  2. célkitűzés: A gazdasági és társadalmi szerkezetátalakítás miatt strukturális problémákkal küzdő ipari, vidéki, halászati és városi régiók támogatására irányuló regionális politikai célkitűzés.
  3. célkitűzés: Az EU regionális politikájának keretében az oktatási és képzési rendszerek modernizációjához támogatást nyújtó célkitűzés. A támogatás a humán erőforrások fejlesztését célozza.
- 13 Az Európai Regionális Fejlesztési Alapot az Európai Szociális Alappal együtt 1975-ben a Strukturális Alapok részeként hozták létre annak érdekében, hogy támogassák az EU szegényebb régióinak infrastrukturális fejlesztését. Ahogy az EU tagországainak száma gyarapodott, az ERDF a fő regionális különbségek mérséklésének legfőbb eszközévé vált – segítette az elmaradott térségek fejlődését, gazdasági és szociális átalakulását.
- 14 Az első Strukturális Alap, amelyet EU-költségvetés részeként, a Római Szerződés alapján létrehozottak. Ez az alap az EU munkahelyek létrehozását és védelmét szolgáló politikájának fő finanszírozója. Az Európai Szociális Alap végső soron az EU egyes régiói közötti életszínvonalbeli különbségek mérséklését szolgálja.
- 15 Az agrárpolitika finanszírozására közös pénzügyi alapként 1962-ben lett létrehozva, amelynek Garancia Szekciója az intervenciók politika, Orientációs Szekciója az ágazati strukturapolitika, szerkezetátalakítás anyagi háttérének biztosítását szolgálta.
- 16 A 'legifjabb' Strukturális Alap – 1993-ban hozták létre a halászattal foglalkozó térségek gazdasági-társadalmi strukturájának fejlesztésére, szerkezet-átalakításának támogatására.

19,97%-át az állami költségvetés állta, míg a községi önkormányzatok által nyújtott összeg a kiadások 1,79%-át tette ki (30,18 millió euró). A magánszféra hozzájárulása összesen 395,17 millió eurót tett ki (23,49%).

A Nemzeti Fejlesztési Tervben a prioritások közötti forrásmegosztás arányai így mutatnak:

- az ipar és a szolgáltatások versenyképességének a növelése – 15,71%,
- a szakképzett és rugalmas munkaerőn alapuló foglalkoztatottság növelése – 19,75%,
- a multifunkciós mezőgazdaság és vidékfejlesztés – 36,48%,
- a közlekedési, a környezeti és a települési infrastruktúra fejlesztése – 26,88%.

A Nemzeti Fejlesztési Terv kidolgozását követően a benne meghatározott specifikus célok megvalósításának kapcsán kerültek kidolgozásra az ágazati operatív programok (*Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Program*,¹⁷ *Humán Erőforrás Operatív Program*,¹⁸ *Ipar és Szolgáltatások Operatív Program*)¹⁹ és az *Alap Infrastruktúra Operatív Program*²⁰ (mely az ország infrastrukturálisan elmaradott és az 1. célkitűzésbe tartozó 7 kerületének a közlekedési, a környezeti és a települési infrastruktúrájának fejlesztését tervező programdokumentum). A kitűzött célok elérésének céljából mind a négy operatív program prioritásokat állapít meg, illetve egy sor saját intézkedés megtételéről gondoskodik. A program-kiegészítőkben aztán ezen intézkedéseket egészen a tevékenységek szintjére bontották le, mégpedig pontosan meghatározott:

- támogatási csoportokkal és összegekkel,
- lehetséges kedvezményezettekkel,
- célcsoportokkal.

Az 1260/1999/EK tanácsi rendelet 4. cikkelyének rendelkezéseivel, illetve az Európa Bizottság egyéb követelményeivel összhangban a SZK Építésügyi és Régiófejlesztési Minisztériuma meghatározta a Pozsonyi kerület (NUTS2) azon térségeit, amelyek eleget tesznek a 2. célkitűzés kategóriájába való besorolás követelményeinek. A fentiek szerint kialakított régióba a Malackai, a Bazini és a Szeneci járás egyes területei, illetve a dunacsüni, a horvátjárfaui, az oroszvári, a pozsonyszőlősi és a pozsonybesztercei városrészek lettek besorolva. Ez a Pozsonyi kerület teljes területének 28,82%-át teszi ki. A 2. célkitűzés hatálya alá tartozó régió fejlesztési stratégiájának alapját elsősorban olyan célok képezik, mint a térségen belüli gazdasági tevékenység diverzifikálása, a fejlesztési erőforrások lehető leghatékonyabb kihasználása, illetve az infrastruktúra fejlesztése. A fent lehatárolt területeken az utóbbi célok az *Egységes Programdokumentum Pozsony 2. célkitűzés* programdokumentum alapján történtek a 2004–2006 időszakban, míg az adott régió humán erőforrás fejlesztésének kereteit az *Egységes Programdokumentum Pozsony 3. célkitűzés* programdokumentum adta meg.

A Strukturális Alapok mellett a 2004–2006 közti időszakban a Kohéziós Alap forrásai is jelentősen hozzájárultak az ország egyes régióinak a fejlődéséhez, a közlekedési és a környezetvédelmi infrastrukturális beruházásoknak köszönhetően – melyek a Kohéziós Alap által alkalmazott elv alapján nagy költségvetésűek (egy beruházás költségvetésének el kell érnie legalább a 10 millió eurót),²¹ valamint a közlekedési hálózat fejlesztését illetően a projektumnak az európai kontinens kohézióját elősegítő transzeurópai hálózatok fejlesztéséhez kell hozzájárulnia.

17 Irányító hatósága a Földművelődésügyi Minisztérium Strukturális Politika Osztálya.

18 Irányító hatósága a Munkaügyi-, Szociális- és Családügyi Minisztérium, HE OP Irányító Szerv Osztálya

19 Irányító hatósága a Gazdasági Minisztérium, a Kis- és Középvállalkozások Fejlesztéséért Nemzeti Ügynökség – Ágazati Operatív Program Irányító Osztálya

20 Irányító hatósága az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium AI OP-t Irányító Osztály

21 A Kohéziós Alap a projektumok költségvetésének 85%-át biztosítja.

A Szlovák Köztársaság Közlekedési Minisztériuma a Kohéziós Alapból 2004–2006 között az országot közvetlenül érintő négy multimodális közlekedési folyosóból kettő folyosót (V/A és VI) érintő beruházásokat valósított meg – melyek mindegyike elkerüli a magyar kisebbségi tér leghátrányosabb régióit, hasonlóan a következő programozási időszakban (2007–2013) tervezett projektmokhoz. A Kohéziós Alapból Szlovákia 2004–2006 között több mint 500 millió euróhoz jutott, mely forrásnak közel felét fordították közlekedési célokra (3. táblázat), a fennmaradó részt pedig a vízgazdálkodási vállalatok által kidolgozott tervezetek kapták meg.

2000–2006 között négy közösségi kezdeményezés volt érvényben az EU-ban:

- *INTERREG Program* – a határon átnyúló, transznacionális és interregionális együttműködést támogató program, melynek cél-

ja a közösség területének harmonikus, kiegyensúlyozott és tartós fejlődése.

- *URBAN Program* – a válságban lévő városok és a városi agglomerációk gazdasági és szociális regenerációját elősegítő program, mely hangsúlyozza a tartós városi fejlődés előmozdítását.
- *LEADER Program* – vidékfejlesztés támogatását célul tűző program.
- *EQUAL Program* – a munkaerőpiacon előforduló diszkrimináció és az egyenlőség minden fajtája ellen vívott harcot támogató program.

A 2004–2006 között a négy érvényben levő közösségi kezdeményezésből kettő lett meghirdetve Szlovákiában: az INTERREG III²² és az EQUAL. Az INTERREG III program kapcsán megemlítendő, hogy számos civil szervezet bírálta, hogy az INTERREG IIIA kezdeményezésen belül a Szlovákiát érintő fejlesztési progra-

2. Táblázat. A Nemzeti Fejlesztési Terv prioritásai és költségvetése az uniós forrásokat illetően (millió euró)

Prioritás, időszak	Összköltségvetés	Európai Közösségek					Kohéziós Alap
		Összesen	ERDF	ESF	EAGGF	FIFG	
Prioritás 1- Ipar és Szolgáltatások Operatív Program	264,29	131,09	131,09	0,00	0,00	0,00	0,00
Prioritás 2 – Humán Erőforrás Operatív Program	332,15	249,11	0,00	249,11	0,00	0,00	0,00
Prioritás 3- Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Program	613,61	250,56	0,00	0,00	245,52	5,04	0,00
Prioritás 4 – Alap Infrastruktúra Operatív Program	452,11	275,26	275,26	0,00	0,00	0,00	509,70
Technikai segítségnyújtás	19,99	14,88	8,29	5,08	1,51	0,00	0,00
<i>Összesen</i>	<i>1 682,15</i>	<i>920,90</i>	<i>414,64</i>	<i>254,19</i>	<i>247,03</i>	<i>5,04</i>	<i>509,70</i>

Forrás: Národný rozvojový plán (2003).

22 Az INTERREG III. három területen valósul meg:

- a szomszédos határ menti régiók integrált fejlődésének támogatása (A cél – határon átnyúló együttműködés);
- az egész Unió keretein belüli területi integráció harmonizálása (B cél – transznacionális együttműködés);
- a regionális fejlődés és a kohéziós politika nemzetek feletti/interregionális együttműködésekén keresztül támogatása (C cél – interregionális együttműködés).

3. Táblázat. A Kohéziós Alapból megvalósított közlekedési beruházások 2004–2006 közt

Projektum	Tervezett költségvetés (millió euró)		
	Kohéziós Alap	Állami hozzájárulás/hitel	Összesen
Autópálya útszakasz D1 Menguszfalva – Szepesjánosfalva	161,7091	28,5369	190,246
Autópálya útszakasz Lejtős – Kísfarkasd, I. rész Lejtős – Vágbeszterce	17,7905	3,1395	20,93
Vasúti vonal modernizációja Nagyszombat – Vágújhely, II. rész Pöstyén – Vágújhely	53,38	9,42	62,8
Vasúti pálya modernizációja Zsolna – Csaca, I. rész: Zsolna – Karásznó	60,775	10,725	71,5

Forrás: Szlovák Köztársaság Közlekedési Minisztériuma (2008).

mok – INTERREG IIIA Program Szlovákia/Ausztria; INTERREG IIIA Program Szlovákia/Lengyelország; INTERREG IIIA Program Szlovákia/Csehország; INTERREG III A/TACIS Program Szlovákia/Magyarország/Ukrajna – források tekintetében nem vették figyelembe az egyes határszakaszok hosszát: a szlovák–magyar és a szlovák–ukrán határhossz többszöröse a szlovák–osztrák határszakasznak, ennek ellenére a források többszörösét adták az utóbbi határszakaszra (4. táblázat).

Az EU 2007–2013 programozási időszakra vonatkozóan az ország stratégiai fejlesztési terve Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 címmel került kidolgozásra az EU stratégiai iránymutatásaival összhangban, s még a Dzurinda-kormány 2006 májusában jóváhagyta, később azonban a júniusi kormányváltást követően az új kormány átdolgozta a fejlesztési tervet, amelyet aztán az Európa Bizottság csak 2007 augusztusában fogadott el (5–8. táblázat).

A stratégiai tervdokumentum tartalmazza az ország gazdasági és társadalmi felemelkedése végett prioritásként kezelendő területeket és aktivitásokat a felvázolt időszakra, melyek számára a forrásokat a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap biztosítja majd, s amely ala-

pok a 2007–2013 közötti programozási időszakban három új célkitűzést támogatnak: a konvergenciát, a regionális versenyképességet és foglalkoztatást, valamint az európai területi együttműködést (9. táblázat). A tervdokumentum a 2007–2013 programozási időszakra stratégiai célként a régiók, a szlovák gazdaság és a foglalkoztatottság versenyképességének és teljesítőkétségének jelentős emelését célozta meg a fenntartható fejlődés feltételeinek betartása mellett. Ezen cél elérése végett elsőszámú célterületként a régiók növekedési centrumainak a támogatását jelöli meg, abból a feltételezésből kiindulva, hogy a gazdasági-társadalmi felemelkedés a régiók centrumából majd fokozatosan kiáramlik a régiók marginális tereibe.²³ A stratégiai cél elérése végett a dokumentum kiemeli a régiók szerepkörének megnövelését, és a partnerségek létrehozásának a szükségét a források hatékony felhasználása végett.

A tervdokumentum alapján 11 operatív program került kidolgozásra, melyből egy operatív program a technikai segítségnyújtásra irányul (9. táblázat). Az operatív programok tartalmazzák az állam legfontosabb prioritásait, valamint a programozás végrehajtásának módját. Az EU egyetlen kikötéssel él a

²³ A regionális fejlődésnek ezen megközelítést és beépítést a Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 c. tervdokumentumba a szlovákiai civil szféra élesen bírálta, ugyanis az ő megítélésük szerint a centrumok kiemelt támogatása fokozza a centrum–periféria közti gazdasági-társadalmi szakadékat.

4. Táblázat. Az ERDF által a megjelölt programok céljainak megvalósítására elkülönített pénzeszközök az INTERREG III A programokon belül 2004–2006

Program	Pénzeszközök nagysága
INTERREG IIIA Program Szlovákia/Ausztria	9,50 millió EUR + 25% társfinanszírozás
INTERREG IIIA Program Szlovákia/Lengyelország	9,50 millió EUR + 25% társfinanszírozás
INTERREG IIIA Program Szlovákia/Csehország	4,67 millió EUR + 25% társfinanszírozás
INTERREG IIIA/TACIS Program Szlovákia–Magyarország–Ukrajna	9,50 millió EUR + 25% társfinanszírozás

Forrás: Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma (2007).

5. Táblázat. Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által meghatározott prioritások rendszere a célterületre

Stratégiai prioritás	Specifikus prioritás	Alap
1. Infrastruktúra és regionális megközelíthetőség	1.1 Regionális infrastruktúra	ERDF
	1.2 A környezeti infrastruktúra és környezetvédelem	ERDF + KF
	1.3 Közlekedési infrastruktúra és tömegközlekedés	ERDF + KF
	1.4 Egészségügyi infrastruktúra modernizációja	ERDF
2. Tudásalapú gazdaság	2.1 Társadalom informatizálása	ERDF
	2.2 Kutatás és fejlesztés	ERDF
	2.3 Felsőoktatási intézmények infrastruktúrája	ERDF
	2.4 Vállalatok és szolgáltatások versenyképességének támogatása innovációk által	ERDF
3. Emberi erőforrás	3.1 Modern oktatás a tudásalapú társadalomért	ESF
	3.2 Foglalkoztatottság és társadalmi befogadás növekedésének a támogatása, kapacitásépítés	ESF
4. Technikai segítség-nyújtás (horizontális)	4.1 Előkészítés, irányítás, monitoring, értékelés, informálás, adminisztrációs kapacitások erősítése ezeken a területeken	ERDF
	4.2 Pénzügyi irányítás, ellenőrzés és adminisztrációs kapacitások erősítése ezeken a területeken	ERDF

Megjegyzés: A konvergencia program célterülete az ország valamennyi NUTS2 szintjét jelenti, leszámítva Pozsony NUTS2 régiót.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 (2007).

6. Táblázat. Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által meghatározott prioritások rendszere a „Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság” célterületre

Stratégiai prioritás	Specifikus prioritás	Alap
1. Infrastruktúra és regionális elérhetőség		ERDF
2. Tudásalapú gazdaság		ERDF
3. Emberi erőforrás	3.1 Modern oktatás a tudásalapú társadalomért	ESF
	3.2 Foglalkoztatottság és társadalmi befogadás támogatása, kapacitásépítés	ESF

Megjegyzés: A „Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság” célterület a Pozsony NUTS2 régiót jelenti.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 (2007).

7. Táblázat. A pénzügyi forrásosztás az EU kohéziós politikájának céljai szerint a 2007–2013 programozási időszakban

EU kohéziós politikájának céljai	EU alapjai	Pénzügyi forrásosztás az EU kohéziós politikájának céljai szerint Szlovákia esetében (EUR)	
		2004 árszint	aktuális árszint
Konvergencia	SA + KA	9 638 999 602	10 911 601 421
	SA	6 214 921 468	7 012 862 858
	KA	3 424 078 134	3 898 738 563
Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság	SA	398 057 758 (108 782 757 + a Konvergencia célból átutalás a kutatásra és fejlesztésre 289 275 001)	449 018 529 (122 603 156 + a Konvergencia célból átutalás a kutatásra és fejlesztésre 326 415 373)
Európai Területi Együttműködés	SA	201 606 786	227 284 545
<i>Összesen</i>	<i>SA + KA</i>	<i>10 238 664 146</i>	<i>11 587 904 495</i>

Megjegyzés: SA – Strukturális Alapok, KA – Kohéziós alap.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 (2007).

8. Táblázat. Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által megfogalmazott stratégiai célok mérhető mutatói és azok értéke 2013-ban

Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által megfogalmazott stratégiai célok mérhető mutatói	A mutató értéke 2005-ben	A mutató értéke 2013-ban
A gazdaság energetikai szükséglete	854,3 kgOE/1000 EUR	663,4 kgOE/1000 EUR
Együttes innovációs index	22. hely az EU25-ben	22. hely az EU25-ben
Egy főre jutó GDP vásárlóerő paritáson számolva az EU15 viszonylatában	Az EU15 szintjének 53,7%-a	Az EU15 szintjének több mint 60%-a
Munkatermelékenység az EU15 viszonylatában	Az EU15 szintjének 60,9%-a	Az EU15 szintjének több mint 70%-a
Foglalkoztatottság mértéke (15–64) az EU15 viszonylatában	Az EU15 szintjének 57,7%-a	Az EU15 szintjének 63,4%-a

Megjegyzés: OE – oil equivalent.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 (2007).

9. Táblázat. A 2007–2013 uniós programozási időszak operatív programjai

Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által megfogalmazott stratégiai célok mérhető mutatói	A mutató értéke 2005-ben	A mutató értéke 2013-ban
A gazdaság energetikai szükséglete	854,3 kgOE/1000 EUR	663,4 kgOE/1000 EUR
Együttes innovációs index	22. hely az EU25-ben	22. hely az EU25-ben
Egy főre jutó GDP vásárlóerő paritáson számolva az EU15 viszonylatában	Az EU15 szintjének 53,7%-a	Az EU15 szintjének több mint 60%-a
Munkatermelékenység az EU15 viszonylatában	Az EU15 szintjének 60,9%-a	Az EU15 szintjének több mint 70%-a
Foglalkoztatottság mértéke (15–64) az EU15 viszonylatában	Az EU15 szintjének 57,7%-a	Az EU15 szintjének 63,4%-a

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 (2007).

10. Táblázat. Az ország településeinek osztályozása a területi koncentráció elve alapján – I.

	Év	Népesség száma		Települések száma
		2001	2004	
1	Innovációs növekedési pólusok	2 673 296	2 642 677	82
2	Kohéziós növekedési pólusok	1 794 183	1 819 978	891
	Innovációs és kohéziós növekedési pólusok összesen (1+2)	4 467 479	4 462 655	973
3	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor az innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében fekszenek	257 153	266 413	415
4	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor nem fekszenek innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében	654 823	655 754	1 503
	Összesen	5 379 455	5 384 822	2 891

Forrás: Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma (2007).

11. Táblázat. A területi koncentráció elve alapján végrehajtott osztályozása az ország településeinek növekedési pólusokra és nem növekedési pólusokra – II. (%)

	Év	Népesség részaránya		Települések részaránya
		2001	2004	
1	Innovációs növekedési pólusok	49,7	49,1	2,8
2	Kohéziós növekedési pólusok	33,4	33,8	30,8
	Innovációs és kohéziós növekedési pólusok összesen (1+2)	83,0	82,9	33,7
3	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor az innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében fekszenek	4,8	4,9	14,4
4	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor nem fekszenek innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében	12,2	12,2	52,0
	Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma (2007).

támogatás-felhasználás programozása tekintetében: a „konvergencia” célkitűzés kedvezményezettjei közé tartozó országok és régiók a támogatások 60%-át, a „versenyképesség és foglalkoztatás” célkitűzés keretei közt támogatható országok és régiók pedig a támogatások 75%-át kötelesek a lisszaboni stratégiában megfogalmazott uniós prioritások, azaz a növekedés és a foglalkoztatás fellendítésére fordítani.

Az uniós források szétosztásával kapcsolatosan a területi koncentráció elvét követve a SZK Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 az ország településeit három kategóriába sorolta be (10–12. táblázat):

- innovációs növekedési pólusok (82 város kapott besorolást ezen kategóriába),
- kohéziós növekedési pólusok (891 város és község kapott besorolást ezen kategóriába),

- községek, amelyek nem növekedési pólusok (1918 község kapott besorolást ezen kategóriába).

Az előző beosztás alapján a legkedvezőbb fejlesztési körülményekkel az *innovációs növekedési pólusok* rendelkeznek majd a 2007–2013 programozási időszakban. A második legkedvezőbb fejlesztéstámogatási környezetet a kohéziós növekedési pólusok mondhatják a magukénak, míg a legkevesebb támogatást azon községek kapják majd, amelyek nem növekedési pólusok.

A Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 dokumentumban a stratégiai prioritások mellett megfogalmazásra kerültek a horizontális prioritások is, amelyek ugyanolyan fontosak, mint a stratégiai prioritások,

de átfogó jellegüknél fogva nem valósíthatók meg külön intézkedések révén, és megvalósításukra nem különíthető el keret (13. táblázat). A horizontális prioritásokat egyrészt a programozási folyamat egészében, másrészt valamennyi támogatott programban érvényesíteni kell. A Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 az alábbi négy horizontális prioritást tartalmazza:

- marginalizált roma közösségek,
- esélyegyenlőség,
- tartósan fenntartható fejlődés,
- információs társadalom.

A Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 dokumentum mellett a regionális fejlesztés kereteit illetően további meghatározó dokumentum a *Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terve 2007–2013*, amelyhez az EAFRD (European Agri-

12. Táblázat. A területi koncentráció elve a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 specifikus prioritásainak végrehajtásával kapcsolatban

Specifikus prioritás	Innovációs növekedési pólusok	Kohéziós növekedési pólusok	Községek, amelyek nem növekedési pólusok
1.1 Regionális infrastruktúra	x	x	
1.2 Környezeti infrastruktúra és környezetvédelem		egész Szlovákia	
1.3 Közlekedési infrastruktúra és tömegközlekedés		egész Szlovákia	
1.4 Egészségügyi infrastruktúra modernizációja	x	x	
2.1 Társadalom informatizálása		egész Szlovákia ²⁴	
2.2 Kutatás és fejlesztés	x		
2.3 Felsőoktatási intézmények infrastruktúrája	x		
2.4 Vállalatok és szolgáltatások versenyképességének a támogatása innovációk által	x		
3.1 Modern oktatás a tudásalapú társadalomért		egész Szlovákia	
3.2 Foglalkoztatottság és társadalmi befogadás támogatása, kapacitásépítés		egész Szlovákia	

Megjegyzés: x – a megvalósítandó projektek helyszíne.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 (2007).

²⁴ A kulturális alapintézmények kivételével, amelyek esetében a források az innovációs és kohéziós növekedési pólusokban összeszótlanul.

cultural Fund for Rural Development – Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap) biztosítja a forrást. Ezen tervdokumentum elsősorban a vidéki térségek folyamatosan fenntartható fejlődésére irányul, ezért a dokumentum prioritásai, a vidékfejlesztési támogatási programok a mezőgazdasági termelés és erdőgazdálkodás versenyképességének javítására, a talajjal való ésszerű gazdálkodás támogatására, a környezet javítására, a vidéki életfeltételek javítására és a gazdasági tevékenységek diverzifikálására összpontosítanak. Ezen programdokumentum különösen fontos szerepet tölthet be a szlovákiai magyar kisebbség által lakott tér fejlesztésében, ugyanis a dokumentum prioritásai elsősorban a periférikus vidéki régiók támogatását célozzák, mely kategóriába tartozik a szlovákiai magyar kisebbségi tér döntő

hányada. A vidékfejlesztési stratégia ezen irányultságának kiemelése azért fontos, mivel a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 dokumentum stratégiája a településfejlesztés terén csupán az innovációs és kohéziós növekedési centrumok, valamint a szegregált települések támogatása (abban a reményben, hogy a centrumok fejlődése idővel kiváltja a periférikus települések fejlődését is).

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terve 2007–2013 dokumentumban négy fejlesztési tengelyt határoztak meg:

- fejlesztési tengely: Versenyképesség javítása,²⁵
- fejlesztési tengely: Életkörüzet és táj javítása,²⁶
- fejlesztési tengely: Vidéki életfeltételek javítása,²⁷

13. Táblázat. Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Keretének horizontális prioritásai, azok céljai és alkalmazásának módjai

Horizontális prioritások	Horizontális prioritások célja	Horizontális prioritások érvényesülése
marginalizált roma közösségek	a marginalizált roma közösségek foglalkoztatottsági és iskolázottsági szintjének növelése, valamint életkörülményeik javítása	átfogó megközelítés (több operatív program segítségével)
esélyegyenlőség	az esélyegyenlőség biztosítása a diszkrimináció minden formájával szemben	az összes projektnél alkalmazott elv
tartósan fenntartható fejlődés	a gazdasági növekedés környezeti, gazdasági és társadalmi fenntarthatóságának biztosítása	elv a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Keretének szintjén
információs társadalom	a befogadó információs társadalom fejlesztése	integrált megközelítés (a közigazgatás információs rendszereinek fejlesztése és e-szolgáltatások bevezetése az operatív programokban)

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 (2007).

25 Prioritása a produktív mezőgazdaság, erdőgazdaság és feldolgozóipar támogatása rákapcsolódva a modernizációra, innovációra, szerkezeti átalakításra és a tudás átadására az agráriumban, az élelmiszeriparban és az erdőgazdaságban.

26 Prioritása a vidéki életkörüzet javítása és védelme – a biodiverzitás megőrzése, a víz- és talajvédelem, az éghajlati változások hatásainak mérséklése.

27 Prioritása a munkahelyteremtés és gazdasági aktivitás támogatása a vidéki térben.

- fejlesztési tengely: LEADER stratégia alkalmazása.²⁸

A 2007–2013 programozási időszakban *Szlovákia vidékfejlesztési programjára mintegy 1,9 milliárd euró jut*, melynek megoszlása az alábbi arányban várható: versenyképesség javítása (20%), életkörnyezet és táj javítása (63,5%), vidéki életfeltételek javítása (12,5%), LEADER stratégia alkalmazása (2,5%), technikai segítségnyújtás (2%).

A 2007–2013 programozási időszakban a Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terv 2007–2013 dokumentum mellett a vidéki terrek fejlesztése szempontjából meghatározó programdokumentumnak számít még a *Halászati Operatív Program*, amelyhez a forrást az EFF (European Fisheries Fund – Európai Halászati Alap) biztosítja. Ezen tervdokumentum stratégiai céljai az ország halgazdaságának és akvakultúrájának modernizációjára és restrukturalizációjára, a halgazdaságok és akvakultúrák termékeinek feldolgozásával foglalkozó vállalatok versenyképességének növelésére és a halászati termékek piacának fejlesztésére irányulnak.

A 2007–2013 közötti időszakban az Európai Bizottság döntése értelmében fontos újtásként a kohéziós politika fő programjaiba kerültek az eddig közösségi kezdeményezésként működő határon átnyúló együttműködési programok (INTERREG). 2007-től a határon átnyúló együttműködési programok kiemelt célkitűzésként szerepelnek – mint 3. célkitűzés az *Európai Területi Együttműködés (ETC)*²⁹ megnevezés alatt. *A célkitűzés alatti támogatásra jogosult területek:*

- *határon átnyúló együttműködés* – a Közösség NUTS3 szintű szárazföldi vagy tengeri határok mentén fekvő régiói, illetve az ENPI program esetén az EU-val

szomszédos (nem tagállam) országok NUTS3 szintű régiói is,

- *transznacionális együttműködés* – a Bizottság a transznacionális térségek listáját programok szerint határozza meg a részt vevő országokkal egyeztetve,
- *interregionális együttműködés* – a Közösség egész területe. Szlovákia esetében az ország valamennyi NUTS3 régiójának van legalább egy nemzetközi határa valamely szomszédos országgal, így az összes NUTS3 régió részt vehet az EU által támogatott határmenti együttműködésekben.

Az ETC programok közt kiemelkedő fontosságúak a határon átnyúló együttműködési programok, melyek fő célja a határok elválasztó jellegének csökkentése, a határon átnyúló infrastruktúrák és együttműködések fejlesztése, illetve a határ menti közösségek kapcsolatainak erősítése. Az egyes programok regionális fejlesztési jellegűek, de a regionális fejlesztésnek kizárólag azon területeit ölelik fel, ahol a nemzeti határokon átlépő együttműködések a főáramú fejlesztésekhez képest hozzáadott értéket hordoznak, illetve olyan közös problémákat céloznak megoldani, melyek gátolják a részt vevő országok kapcsolódó területei tekintetében az egymásra ható fejlesztések összehangolását, kölcsönös kihasználását. Ez lehetőséget nyújt a határ menti területek olyan fejlesztésére, mely enyhíti a helyi népesség helyenként fennálló gazdasági és társadalmi elszigeteltségét. A 2007–2013 programozási időszakban Szlovákia és a szomszédos államok közt öt határon átnyúló együttműködési program került meghirdetésre, amelyek közt a dél-szlovákiai régiót a NUTS3 beosztás alapján négy érinti: a szlovák–cseh határon átnyúló együttműködési program, a szlovák–osztrák határon átnyúló

28 Prioritása a vidéki tér fejlődési potenciáljának mobilizálása, a fejlesztés menedzsmentjének és irányításának javítása, a helyi kezdeményezések támogatása. (A LEADER mint Közösségi Kezdeményezés Szlovákiában új formaként jelenik meg a vidéki közösségek fejlesztésében, ugyanis a 2004–2006 időszakban Szlovákiában nem volt a támogatási keretek között számos uniós államtól eltérően.)

29 European Territorial Cooperation – ETC.

együttműködési program, a szlovák–magyar határon átnyúló együttműködési program, valamint a szlovák–ukrán, ukrán–magyar és román–ukrán határon átnyúló együttműködést segítő Magyarország–Szlovákia–Románia–Ukrajna Európai Szomszédosági és Partnerségi Eszköz Határon Átnyúló Együttműködési Program.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az elmúlt tíz évben Szlovákiában a regionális fejlesztéspolitikát illetően hatalmas változások mentek végbe, melynek köszönhetően többek között Dél-Szlovákia társadalmi és gazdasági környezete is jelentősen javult. A fejlesztéspolitikai reformok eredményeképpen napjainkra a fejlesztéspolitikai döntéshozatal közel került a lakosokhoz, kis túlzással a szubszidiaritás eszméjének győzelme valósult meg, a települések és régiók lényegesen befolyásolhatják a környezetük fejlődési irányát, a regionális térszerkezet formálódását.

A fejlesztési döntéshozatal decentralizációjával a dél-szlovákiai fejlesztési politikában megjelent a szlovák–magyar határ fokozatos légiesedése, a dél-szlovákiai lokális és regionális önkormányzatok jelentős része a fejlesztési döntéshozatalukban figyelmet szentel a szomszédos magyarországi települések és régiók sajátosságainak, s számos esetben közös fejlesztési lépések is megfogalmazódnak. Az uniós eszmék – és az 1999–2006 között tapasztalt szlovák–magyar nemzeti közeledés – ráébresztették a fejlesztéspolitika lokális és regionális szereplőinek nagy részét arra, hogy sikeres fejlesztéspolitikát nem lehet elszigetelten, országos keretek közt megvalósítani, hanem a határokon átnyúló térben kell gondolkodni. Az utóbbi fejlesztéspolitikai megközelítéshez a 2007–2013 időszakban lényeges forrást biztosít a dél-szlovákiai régiók számára több határon átnyúló együttműködési program.

Az elkövetkező tíz évben az ország településeinek és régióinak fejlesztéséhez hatalmas segítséget nyújtanak majd az uniós fejlesztési

források, a régiók akár több évtizedes területi hátrányokat dolgozhatnak le a Nemzeti Stratégiai Referencia Keretben és a Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Tervben megfogalmazott prioritásoknak köszönhetően. A magyarlakta települések és régiók társadalmi-gazdasági felfelémozdulásának fejlesztéspolitikai stratégiai hátterére azonban sok esetben árnyékot vet a szlovák kormányok és önkormányzati régiók nacionalista fejlesztéspolitikai térszemlélete, amelynek lényege a többségében szlovákok által lakott települések és régiók prioritásainak támogatása, az amúgy is gazdaságilag fejlettebb és jobb alapinfrastruktúrával rendelkező régiók pozitív diszkriminálása az elmaradottabb dél-szlovákiai régiókkal szemben.

IRODALOM

- Hardi T.–Mezei I. (2003). A szlovák közigazgatás és területfejlesztés asszimetriái. – *Tér és Társadalom*. 4. 126–154. o.
- Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy*. (2001) (A közigazgatás decentralizálásának és modernizációjának a terve) Úrad vlády SR, Bratislava.
- Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001*. (2002) (Szlovákia Területfejlesztési Koncepciója 2001) Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Bratislava.
- Mezei, I. (2006) *Chances of Hungarian–Slovak Cross-Border Relations*. Discussion Paper. 49. Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pécs.
- Národný rozvojový plán* (2003) (Nemzeti Fejlesztési Terv) Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, Bratislava.
- Národný strategický plán rozvoja vidieka SR na roky 2007–2013*. (2006) (Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terv 2007–2013) Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky, Bratislava.
- Národný strategický referenčný rámec Slovenskej republiky 2007–2013*. (2006) (Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013) Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, Bratislava.
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja*. (2007) (Besztercebányai önkormányzati kerület

gazdasági és szociális fejlesztési programja) Banskobystrický samosprávny kraj, Banská Bystrica.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Bratislavského samosprávneho kraja. (2007) (Pozsonyi önkormányzati kerület gazdasági és szociális fejlesztési programja) Bratislavský samosprávny kraj, Bratislava.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja. (2007) (Kassai önkormányzati kerület gazdasági és szociális fejlesztési programja) Košický samosprávny kraj, Košice.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Nitrianského samosprávneho kraja. (2007) (Nyitrai önkormányzati kerület gazdasági és

szociális fejlesztési programja) Nitriansky samosprávny kraj, Nitra.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Trnavského samosprávneho kraja. (2007) (Nagyszombati önkormányzati kerület gazdasági és szociális fejlesztési programja), Trnavský samosprávny kraj, Trnava.

Régiók statisztikai évkönyve. (2007) Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Bratislava.

Slovensko 2006 (2007) Inštitút pre verejnú otázkú, Bratislava.

Tóth K. (2005) A magyar intézményrendszer fejlődése. – Fazekas, J.–Hunčík, P. (szerk.) *Magyarok Szlovákiában (1989–2004)*. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely.